

De windmolens van het dorp Middelstum in Hunsingo

Evenals ieder ander dorp in de provincie Groningen had Middelstum een korenmolen, beter gezegd roggemolen.

Dat was een molen van het type standerdmolen, een type hetwelk men, hoewel nodig aan onderhoud toe, en eigendom van de gemeente Groningen, vindt te Ter Haar, even ten noorden van Ter Apel.

Het was een zgn. open standerdmolen, van hout gebouwd, met een rieten kap, en een vlucht van 75 voet, die reeds bestond in het jaar 1489, immers tot de nalatenschap van jonker Onno van Ewsum behoorde de molen te Middelstum, staande aan de oostzijde van het Boterdiep. Hij werd afgebroken, dat wil zeggen in enen omgegooid, in 1855.

Gelukkig hebben wij er nog een afbeelding van, een olieverfschilderij dat destijds gemaakt is door de Middelstummer H.J. Reitzema, en dat u afgebeeld kunt zien in het boek betreffende de familie Woldring, een paar jaar geleden uitgegeven. Wijlen de heer Jacob Vinhuizen vertelde mij destijds dat de schilder gezeten heeft op de omgang van het theehuis dat gestaan heeft aan het eind van de zuidersingel van "Ewsum".

De laatste eigenaar van de standerdmolen, D.H. Oosterbeek, liet in datzelfde jaar 1855 een geheel nieuwe molen bouwen, een achtkante bovenkruier met stelling, genaamd "De Hoop", zoals vermeld op de sluitsteen van de ingangspoort. De molenmaker was Heinrich Bremer, ook wonende te Middelstum. De molen had niet alleen een koppel maalstenen, maar ook twee pelstenen.

De molen had ook zijn "ups and downs", zo woei bijvoorbeeld, tijdens de storm van 17 december 1869 de gehele kap van de molen.

Op 12 oktober 1953 werd de molen verkocht aan de pelmulder E. Offeringa, te Warffum, en sindsdien gebeurde er niets meer aan. In januari 1954 werd de molen zelfs geheel vernield door genoemde persoon en in maart daarop werd er een procesverbaal opgemaakt. Offeringa bofte echter, want het K.B. waarop een sloopverbod was gebaseerd, was na 1953 door nalatigheid nog niet weer voor een jaar verlengd. Hij werd dus vrijgesproken. Hij sloopte verder nog inwendig wat, de tijd deed de rest, tot eindelijk bij acte van 29 februari 1972 de gemeente Middelstum de molen de hare mocht noemen.

Toen kwamen nog allerlei met een molenmaker die geen molenmaker was, tot er eindelijk een goede vakman, de molenmaker Doornbosch, werd gevonden die de molen tenminste uiterlijk weer in goede staat bracht.

Hopelijk zal de molen inwendig ook nog eens weer maalvaardig gemaakt worden, en aldus nog vele jaren het dorpsilhouet mede bepalen.

In de achttiende eeuw werd er in Middelstum een tweede molen gebouwd, natuurlijk een pelmolen, want in het molenressort Middelstum mochten geen korenmolens meer gebouwd worden dan de dwangmolen die er sinds eeuwen was.

In de 18e eeuw dus, in ieder geval vóór 1761, werd er bij de til over het Boterdiep een pelmolen gebouwd, "De Haas" genaamd, aan de westzijde van de provinciale weg. Later kreeg de molen ook een olieslag, met zes stampers, en vier bakken voor 350 aam olie.

De mulder Derk E. Hoeksema liet de molen in 1854 afbreken, om hem 12 meter noordwaarts te laten herbouwen, opdat de molen boven het olieslag zou komen. Volgende eigenaars waren Doornbos, Nanninga en ten slotte Klaas Klaassen Zijlstra Jr, onder wie de molen in de storm van 12 februari 1894 omwoei.

"Ik loof Ofke dat't meulentje d'r ook ligt" zei de mulder de morgen na de storm tegen zijn vrouw.

Het was een zesante bovenkruier met stelling op schuur. Het moet een spichtig molentje geweest zijn.

In 1808 kwam er een derde molen bij: Deze stond aan het Boterdiep, bij het balkje, in het kerkpad van Toornwerd. Het was een achtkante bovenkruier van 73 voet vlucht, met 6 stampers en 3 bakken, groot 200 aam olie. Sinds 1843 was hier mulder Klaas Klaassen Zijlstra Sr. Deze molen beleefde ook het een en ander: Bij de storm van 17 december 1869 kwam de gehele kap met as en roeden op het woonhuis terecht, gelukkig zonder persoonlijke ongelukken. Daarna werd de molen afgebroken, in 1871 het laatste stuk.

In 1818, het jaar waarin er in de provincie zo vele windmolens gebouwd zijn, werd er in Middelstum ook nog een molen gebouwd: deze achtkante bovenkruier stond aan het Boterdiep, echter zuidzijde bij het balkje naar Toornwerd. Hij had een vlucht van 72 voet, had 6 stampers en vier bakken voor 300 aam olie.

De molen was gebouwd door enige burgers van Middelstum, hij werd voor de laatste eigenaar Faber afgebroken, in ongeveer 1904. In Schoonoord werd de molen als korenmolen herbouwd.

Bij de bouw in 1818 werden de stenen gebruikt van de toen afgebroken kerk van Toornwerd.

In het jaar 1851 werd Middelstum nog een molen rijker; dat was een molen gebouwd door de molenaar Jurjen J. Hoving te Middelstum.

Dat was een zaag- en pelmolen, en na 1859 (de belasting op het gemaal was in 1855 opgeheven) ook korenmolen.

Sinds 1876 was de molen het eigendom van de firma Nanninga, houthandelaar te Winneweer.

De molen is afgebroken plm. 1906.

Het was een achtkante bovenkruier met stelling op schuren, die stond aan het Boterdiep bij de Nieuwe Til.

Dan heeft er in het dorp, aan de Grote Straat, of Borgstraat, oostzijde, bij de Poort van Asinga, nog een molen gestaan.

Het was een kleine molen, met een vlucht van 17 el. Het was een achtkante bovenkruier, met een vlucht van 58 voet, die ook door een paard kon worden aangedreven.

Het was een oliemolen, met 5 stampers en 2 bakken, 52 aam, maar ook een boekweitmolen, dus een grutterij.

In 1848 werd het olieslag er uit gehaald, en in 1850 verdween de molen voorgoed.

B. van der Veen Czn

- - - - -

De redactie is erover verheugd dat ons lid B. van der Veen Czn zich volgaarne bereid toonde voortaan steeds een historische beschouwing over molens van een bepaalde streek in de Zelfzwichter te publiceren, hierbij puttend uit zijn rijk archief.